

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ЗСУ

Виконала: студентка 4-го курсу,
групи 6.2310-ср-з
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
Я.Е. Сльонзак

Керівник: доцент кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
доцент, к.філос.н. Широбокова О.О.

Рецензент: доцент кафедри політології,
доцент, к.політ.н. Руднева А.О.

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління

Кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи

Рівень вищої освіти бакалавр

Спеціальність 231 «Соціальна робота»

Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри філософії, публічного
управління та соціальної роботи

Т.І.Бутченко

«___» _____ 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Сльонзак Яні Едуардівні

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Соціальна робота з реінтеграції ветеранів ЗСУ

керівник роботи Широбокова Ольга Олександрівна, к.філос.н., доцент,
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «18» січня 2024 року № 78-с

2. Строк подання студентом роботи 21 травня 2024 року

3. Вихідні дані до роботи Денисюк О. М. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / ред. кол. : О. В. Епель, Т. Л. Лях, І. В. Силантьєва. Ужгород : КУБГ, 2023. 420 с.; Коленіченко Т. І., Акименко Ю. Ф., Петрик О. Л., Вербицька А. В. Соціальний супровід ветеранів АТО / ООС у процесі їх реінтеграції та адаптації до умов сучасного соціуму : метод. рекомендації. Київ : Гнозис, 2021. 160 с.; Реінтеграція ветеранів з інвалідністю : метод. посіб. / укл. : Соцька А., Олійник В., Гусак Н., Демко С., Головка Н., Чорнобровкіна В., Акименко Ю., Мельник Д., Сіренко Т., Лоюк І., Лялька Т. ; Програма розвитку ООН у співпраці з Міністерством у справах ветеранів України. Київ : [б. в.], 2022. 78 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Проаналізувати підходи до дослідження соціальної роботи з реінтеграції ветеранів ЗСУ. 2. Уточнити зміст понять «соціальна робота», «ветерани ЗСУ», «соціальна реабілітація», «реінтеграція». 3. Обґрунтувати принципи та методи дослідження соціальної роботи з реінтеграції ветеранів ЗСУ. 4. Визначити особливості ветеранів ЗСУ як об'єкту соціальної роботи. 5. Проаналізувати нормативно-правові засади соціальної роботи з реінтеграції ветеранів ЗСУ. 6. Здійснити порівняльний аналіз закордонного досвіду соціальної

роботи з реінтеграції ветеранів ЗСУ. 7. Дослідити сучасний стан соціальної роботи з реінтеграції ветеранів ЗСУ. 8. Визначити основні напрямки оптимізації розвитку соціальної роботи з реінтеграції ветеранів ЗСУ.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Широбокова О.О., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	02.02.2024	02.02.2024
Розділ 2	Широбокова О.О., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	11.03.2024	11.03.2024
Розділ 3	Широбокова О.О., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	03.04.2024	03.04.2024

7. Дата видачі завдання 18 січня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Листопад – грудень 2023	виконано
2.	Бібліографічний пошук	Січень – лютий 2024	виконано
3.	Розробка основних положень роботи	Січень – лютий 2024	виконано
4.	I розділ	Лютий 2024	виконано
5.	II розділ	Березень 2024	виконано
6.	III розділ	Квітень 2024	виконано
7.	Систематизація висновків	Травень 2024	виконано
8.	Нормоконтроль	Травень 2024	виконано

Студент _____ Я.Е. Сльонзак

Керівник роботи _____ О.О. Широбокова

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.С. Маліновська

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 48 сторінок, 36 позицій у списку літератури, 1 додатку.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА, ВЕТЕРАНИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ, СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ, РЕІНТЕГРАЦІЯ

Мета дослідження: аналіз сучасного стану та визначення шляхів покращення процесу реінтеграції ветеранів Збройних Сил України через соціальну роботу.

Об'єкт дослідження: процес реінтеграції ветеранів Збройних Сил України у соціальне життя.

Предмет дослідження: соціальна робота з реінтеграції ветеранів Збройних Сил України та її ефективність у вирішенні їхніх потреб та проблем.

Методи дослідження: індукція, дедукція, синтез, аналіз документів, опитування, інтерв'ю, спостереження, аналіз статистичних даних, фокус-групи.

Гіпотеза: ефективна соціальна робота з реінтеграції ветеранів Збройних Сил України сприятиме покращенню їхнього соціального статусу та інтеграції в громадське життя.

Висновки:

1. Успішна реалізація програм соціальної роботи значно полегшує процес адаптації ветеранів у цивільному житті та сприяє їхній інтеграції в суспільство.

2. Соціальні працівники повинні забезпечувати доступ до різноманітних видів підтримки, від соціально-психологічної допомоги до професійної реабілітації.

3. Успішна реінтеграція ветеранів потребує співпраці між урядовими органами, громадськими організаціями та місцевою спільнотою. Тільки шляхом спільних зусиль можна забезпечити повноцінну підтримку та відновлення ветеранів у суспільстві.

SUMMARY

The qualifying paper consists of 48 pages, 36 references, and 1 appendix.

SOCIAL WORK, VETERANS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE, SOCIAL REHABILITATION, REINTEGRATION

Objective of research: analysis of the current state and identification of ways to improve the process of reintegration of veterans of the Armed Forces of Ukraine through social work.

Object of research: the process of reintegrating veterans of the Armed Forces of Ukraine into social life.

Subject of research: social work on the reintegration of veterans of the Armed Forces of Ukraine and its effectiveness in addressing their needs and problems.

Methods of research: induction, deduction, synthesis, document analysis, surveys, interviews, observation, statistical data analysis, focus groups.

Hypothesis: effective social work on the reintegration of veterans of the Armed Forces of Ukraine will help improve their social status and integration into public life.

Conclusions:

1. Successful implementation of social work programs greatly facilitates the process of adaptation of veterans to civilian life and promotes their integration into society.

2. Social workers should provide access to a variety of support, from social and psychological assistance to vocational rehabilitation.

3. Successful reintegration of veterans requires cooperation between government agencies, non-governmental organizations and the local community. Ensuring the full support and reintegration of veterans into society can only be achieved through joint efforts.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ЗСУ.....	6
1.1. Підходи до дослідження соціальної роботи з реінтеграції ветеранів ЗСУ.....	6
1.2. Зміст понять «соціальна робота», «ветерани ЗСУ», «соціальна реабілітація», «реінтеграція».....	9
1.3. Принципи та методи дослідження соціальної роботи з реінтеграції ветеранів ЗСУ.....	12
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ЗСУ.....	15
2.1. Нормативно-правові засади соціальної роботи з ветеранами ЗСУ.....	15
2.2. Ветерани ЗСУ як об'єкт соціальної роботи.....	18
2.3. Закордонний досвід соціальної роботи з реінтеграції ветеранів ЗСУ.....	23
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ЗСУ.....	31
3.1. Сучасний стан соціальної роботи з реінтеграції ветеранів ЗСУ.....	31
3.2. Напрямки оптимізації розвитку соціальної роботи з реінтеграції ветеранів ЗСУ.....	36
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44
ДОДАТКИ.....	49

ВСТУП

Актуальність цього дослідження впливає з того, що вже понад десять років тривають воєнні дії, ініційовані Російською Федерацією для захоплення території України. 24 лютого 2022 року ми стали свідками повномасштабного вторгнення на нашу країну. Від 2014 року десятки тисяч українських військовослужбовців беруть участь у бойових діях на сході країни. Оскільки конфлікт триває, ми не можемо з точністю визначити кількість учасників бойових дій, які вже демобілізувалися та розпочали процес реадптації до цивільного життя.

За офіційною статистикою станом на 2020 рік в Україні було понад мільйон ветеранів війни, з яких більше 450 тисяч – це учасники бойових дій, і ця кількість зростає щороку. Ветерани війни – особливо вразлива група населення України, яку ми вважаємо героями, захисниками та патріотами. Одночасно вони стикаються зі значним впливом на своє життя, обумовлений безпосередньою участю у військових діях, і для них необхідний процес соціальної адаптації після повернення додому.

Проблемна ситуація: Після закінчення строку військової служби або повернення з війни перед ветеранами виникає цілий комплекс проблем і потреб, таких як адаптація до цивільного життя, пошук нової роботи, питання повернення на попереднє місце роботи, усвідомлення нового статусу, пошук житла у разі його пошкодження через обстріли, повернення родини додому через вимушене виселення через військові дії у колишньому місці проживання, а також адаптація до мирного життя. Ці проблеми стикаються майже з кожним колишнім військовим, і вирішення їх допомагає відновити зв'язок з цивільним суспільством і знизити ризик соціальних відхилень.

Науковці активно досліджують шляхи вирішення нових викликів, з якими зіштовхуються ветерани війни після повернення, а також аналізують проблему їх реінтеграції. До цього питання присвячені праці вчених, таких як

М.Романюк, Н. Главацька, О. Стасюк, О. Тополь, Ю. Павлова, Ю. Давиденко, М. Акритова, О. Кокун, Н. Агаєв, І. Пішко, Н. Лозінська, В. Остапчук.

Попри достатньо серйозний інтерес до зазначеної проблеми з боку дослідників, як зарубіжних, так і вітчизняних, не усі аспекти досліджуваної нами проблеми отримали належний розгляд, що підкреслює актуальність нашої теми.

Об'єктом дослідження є процес реінтеграції ветеранів Збройних Сил України у соціальне життя.

Предметом дослідження є соціальна робота з реінтеграції ветеранів Збройних Сил України та її ефективність у вирішенні їхніх потреб та проблем.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану та визначення шляхів покращення процесу реінтеграції ветеранів Збройних Сил України через соціальну роботу.

Згідно з метою маємо такі *завдання*:

- проаналізувати підходи до дослідження соціальної роботи з реінтеграції ветеранів Збройних Сил України;
- уточнити зміст понять «соціальна робота», «ветерани ЗСУ», «соціальна реабілітація», «реінтеграція»;
- обґрунтувати принципи та методи дослідження соціальної роботи з реінтеграції ветеранів Збройних Сил України;
- визначити особливості ветеранів ЗСУ як об'єкта соціальної роботи;
- проаналізувати нормативно-правові засади соціальної роботи з реінтеграції ветеранів Збройних Сил України;
- здійснити аналіз закордонного досвіду соціальної роботи з реінтеграції ветеранів війни;
- дослідити сучасний стан соціальної роботи з реінтеграції ветеранів Збройних Сил України;
- визначити напрямки оптимізації розвитку соціальної роботи з реінтеграції ветеранів Збройних Сил України.

Гіпотеза: ефективна соціальна робота з реінтеграції ветеранів Збройних Сил України сприятиме покращенню їхнього соціального статусу та інтеграції в громадське життя.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатку.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ЗСУ

1.1. Стан наукової розробки проблеми соціальної роботи з реінтеграції ветеранів ЗСУ

Почався третій рік повномасштабного російського вторгнення на територію України збільшується кількість демобілізованих військових, які повертаються до цивільного життя. Зазвичай причиною цього є поранення, інвалідність або припинення служби. Держава, бізнес і громадські інституції повинні співпрацювати, щоб допомогти військовослужбовцям, а особливо військовослужбовицям, адаптуватися до цивільного життя. Є необхідність створення цілісної системи забезпечення військовослужбовців, що потребуватиме участі всіх рівнів, включаючи державні та громадські органи, фонди та благодійні організації [30, с. 1].

За офіційними даними Міністерства ветеранів України, станом на лютий 2021 року чисельність ветеранів, які проходили службу на Сході України у складі військового контингенту АТО та ООС, становила 405,5 тис. осіб (із них майже 5% становили жінки – 19 400 осіб) і цей показник має тенденцію до зростання. Загалом з лютого 2020 року до лютого 2022 року кількість ветеранів та ветеранок, які проходили службу на сході країни, зросла на 8% і склала в середньому 439 999 осіб. За останнім звітом Міністерства у справах ветеранів України, станом на 1 липня 2022 року загальна кількість осіб, на яких поширюються норми Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» сягає 851 068 осіб (ветерани війни та члени родин ветеранів). На 1 липня 2022 року кількість осіб, які безпосередньо брали участь у бойових діях у зоні АТО/ООС, становить 438 834. З них 7 072 є особами з інвалідністю внаслідок конфлікту, а родичів загиблих (померлих) ветеранів війни налічується 111 530. В ексклюзивному інтерв'ю ІА «Інтерфакс-Україна»

Міністр у справах ветеранів Ю. Лапуніна прогнозує, що до кінця війни кількість ветеранів і членів їх сімей досягне 5 мільйонів чоловік [8, с. 264].

Як об'єкт психосоціального дослідження реінтеграція ветеранів постає як система багатоаспектних проблем, основні аспекти яких знайшли відображення у вітчизняній науковій літературі.

Дослідницька група Українського ветеранського фонду у складі: Катерини Спіріни, Владислави Знов'як, Юлії Кіріллової, Руслани Величко-Трифонюк, Дениса Губашова у своїй праці під назвою «Портрет ветерана російсько-української війни 2014 – 2022рр.» досліджували соціально-демографічні і соціально-економічні характеристики ветеранів конфлікту на сході України та їхніх сімей, а також викликів, із якими вони стикаються під час реінтеграції в суспільство. Згідно з результатами опитування, майже половина респондентів заявили, що представники різних груп суспільства ставляться до ветеранів упереджено або несправедливо. Щодо безпосередньо портрету ветерана російсько-української війни, то варто уявити чоловіка або жінку, молодого або середнього віку, що незалежно від професії, сфери діяльності на сьогодні у своїй більшості знову мобілізований/на для захисту Батьківщини, займається волонтерською діяльністю чи працює на благо держави [4, с. 4].

Ольга Гульбс та Олександр Кобець досліджували феномен пост-досвідного зростання як результат позитивних змін особистості внаслідок переживання травматичних і стресових подій в контексті збереження психічного здоров'я військовослужбовців. Ці дослідження сприяють розумінню та розвитку ефективних підходів до психологічної та соціальної реабілітації ветеранів, які віддавали свою службу заради безпеки та незалежності України.

Теоретичною основою проблеми дослідження є праці М. Романюка, Н.Главацької, О. Стасюка і О. Тополь, авторів що займались дослідженням особливостей психологічної і соціальної реінтеграції військовослужбовців, що були учасниками бойових дій, а саме в дослідженнях Н. Главацької представлено аналіз психолого-педагогічних аспектів психологічної

реабілітації військовослужбовців після проходження служби в умовах бойових дій [7, с. 60].

Розробкою заходів психологічної реінтеграції осіб, що зазнали військових конфліктів займаються Ю. Павлова, Ю. Давиденко, М. Акритова. Їхні дослідження спрямовані на розробку практичних програм реінтеграції тих, у кого внаслідок ПТСР виявляються ознаки соціальної дезадаптації. Феномен та основні принципи і критерії діагностики посттравматичних стресових розладів і розладів адаптації вивчали О. Кокун, Н. Агаєв, І. Пішко, Н. Лозінська, В. Остапчук [5, с. 102].

Ще одним важливим аспектом є ситуація на ринку праці, а саме працевлаштування ветеранів та безробіття серед них. У аналітичному звіті 2021 року під назвою «Програма реінтеграції ветеранів» від VETERAN HUB висвітлено результати дослідження «Реінтеграція ветеранів» щодо поточних умов працевлаштування, згідно з якими понад 20% респондентів-ветеранів втратили роботу після проходження військової служби, що удвічі більше, ніж загальний рівень безробіття по країні на той момент (9,5%). Багато ветеранів мають труднощі з працевлаштуванням після служби через труднощі з пристосуванням до цивільного життя, відсутність можливостей працевлаштування, проблеми з психічним здоров'ям, інвалідність або хворобу. Безробіття – одна з головних проблем ветеранів.

Тому основним завданням програм реінтеграції є допомога ветеранам у переході з військової служби на роботу після звільнення. Крім того, стереотипи, сформовані щодо ветеранів, створюють перешкоди для їх реінтеграції: 32% працевлаштованих ветеранів зазначили, що їх не хотіли брати на роботу, через те, що вони ветерани АТО/ООС, 25% непрацевлаштованих ветеранів вважають так само [36, с. 5].

Останнім важливим аспектом є відкриття власного бізнесу ветеранами, якраз дослідження Т. Бортнічука із Українського Католицького Університету «Політики локальних урядів щодо розвитку ветеранських бізнесів» є сфокусованим на темі ветеранського підприємництва.

Більшість існуючих досліджень ветеранського підприємництва в Україні мають одну, але дуже важливу особливість: вони зосереджені лише на описі поточної ситуації. Висновки чи рекомендації щодо шляхів і дій суспільства в цій сфері – за їх межами.

Отже, існує багато різних поглядів і аспектів роботи соціальної сфери з реінтеграції ветеранів ЗСУ. Проте, незважаючи на достатню кількість наукових праць, означена проблема залишається актуальною для її подальшого вивчення.

1.2. Зміст понять «соціальна робота», «ветерани ЗСУ», «соціальна реабілітація», «реінтеграція»

Наукові поняття служать ідеальними формами, які відображають дійсність у людському мисленні через теоретичне розуміння їх природи.

Система наукових понять і категорій — це раціонально побудований понятійний апарат, який за допомогою спеціальних термінів забезпечує реалістичність пояснення й розуміння досліджуваних процесів і явищ.

Кожна наука описує явища та процеси відповідно до свого об'єкта дослідження і водночас спирається на ту чи іншу модель чи теорію.

Це підтверджує завдання даної роботи: з'ясувати зміст і сутність основних понять з точки зору визначеної теми дослідження та поставлених цілей

Для проведення смислового аналізу даної роботи ми вибрали наступні ключові поняття: «соціальна робота», «ветерани ЗСУ», «соціальна реабілітація», «реінтеграція».

Поняття соціальна робота охоплює унікальний вид професійної діяльності, спрямований на створення соціальних умов для поліпшення життєвих умов окремих осіб та підвищення добробуту суспільства. Вона забезпечує матеріальну, соціальну та культурну підтримку людей, а також надає індивідуальну допомогу родинам або групам осіб. Соціальна робота формується на базі системи соціального захисту, освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг.

Щодо реінтеграції ветеранів, соціальна робота включає в себе широкий спектр дій та заходів для підтримки цієї категорії осіб у поверненні до цивільного життя після військової служби.

Фактори, які впливають на розвиток соціальної роботи щодо реінтеграції ветеранів, включають:

- специфіка військової служби: ветерани можуть зіткнутися з унікальними викликами та труднощами, пов'язаними з їхнім досвідом у зоні бойових дій або на військовій службі загалом. Соціальна робота має враховувати цей контекст та надавати відповідну підтримку.

- психологічна підтримка: ветерани можуть потребувати допомоги у вирішенні психологічних проблем, пов'язаних зі стресом, травмами або посттравматичним стресовим розладом. Соціальні працівники повинні мати навички та знання для надання ефективної психологічної підтримки.

- професійна перепідготовка та навчання: для успішної реінтеграції ветеранів у цивільне життя може бути необхідна професійна перепідготовка або навчання для здобуття нових навичок або професійної кваліфікації. Соціальні працівники можуть координувати цей процес та забезпечувати доступ до відповідних ресурсів.

- соціальна інтеграція та підтримка: важливою частиною реінтеграції ветеранів є їхня інтеграція у суспільство та отримання підтримки від різних соціальних інститутів, включаючи родину, робоче середовище та місцеві громадські організації.

- доступ до медичної допомоги: ветерани можуть потребувати доступу до медичних послуг та реабілітаційних програм для лікування травм або інших військово—пов'язаних проблем зі здоров'ям. Соціальні працівники можуть допомагати їм у доступі до цих ресурсів та координації необхідної медичної допомоги.

Вітчизняні вчені, такі як Н. Горішна, Л. Домінелі, Д. Дастін, О. Купенко, М. Лукашевич, К. Лаєнс, І. Мигович, В. Поліщук, Т. Семигіна, А. Фурман, А. Ярошенко та інші, вивчали основи соціальної роботи як науки.

Відповідно до законодавства України, яке регулює статус ветеранів війни та їх соціальний захист, ветеранами вважаються особи, які брали участь у захисті країни або в бойових діях на території інших країн. Ця категорія включає учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни та учасників війни.

Учасниками бойових дій є особи, які виконували бойові завдання в складі військових підрозділів різних видів Збройних Сил, у партизанських загонах, а також у інших формуваннях як у час війни, так і у мирний період.

Особи з інвалідністю внаслідок війни включають військовослужбовців, партизанів, підпільників та працівників, які отримали інвалідність у результаті поранення, контузії, каліцтва або захворювання під час захисту Батьківщини або пов'язаних із військовою службою обов'язків у період війни.

Учасниками війни визнаються військовослужбовці, які пройшли службу у Збройних Силах колишнього СРСР під час війни, а також трудівники тилу та інші особи, визначені законодавством [24, ст. 6].

Соціальна реабілітація — це комплекс державних та суспільних заходів, спрямованих на створення і забезпечення умов для соціальної інтеграції людини з інвалідністю в суспільство. Її метою є відновлення соціального статусу та здатності до самостійної суспільної і родинно—побутової діяльності. Це досягається шляхом орієнтації у соціальному середовищі, соціально-побутової адаптації, різноманітних видів патронажу і соціального обслуговування [31, с. 1].

Реінтеграція є процесом відновлення особи до статусу громадянина після втрати або припинення цього статусу. В цілому, суть реінтеграції полягає у виконанні спрощеної процедури відновлення громадянства та, у випадках, коли це передбачено законодавством країни, у наданні різноманітної підтримки для повернення особи до її звичного соціального статусу [27, с. 1].

1.3. Принципи та методи дослідження соціальної роботи з реінтеграції ветеранів ЗСУ

У кожному науковому дослідженні є своя система правил і методів, необхідних для ґрунтовного вивчення тієї чи іншої теми. Для глибшого розуміння теми дослідження спочатку визначимося з поняттям «методологія».

Методологія – це навчання методам системи наукового знання, використання принципів, категорій і законів науки в процесі дослідження та практичного застосування з метою отримання нових знань. Вона представляє собою систему конкретних заходів і прийомів, які застосовуються у різних сферах діяльності [13, с. 44].

Загальноприйняте визначення методу в науці – це сукупність прийомів, принципів і вимог, орієнтованих на предмет пізнання для вирішення конкретних наукових і практичних завдань і результатів у кожній галузі людської діяльності.

Метою нашого дослідження є об'єктивно з'ясувати основні аспекти соціальної роботи з реінтеграції ветеранів Збройних Сил України. Отже, принцип об'єктивності поширюється на всі етапи нашого дослідження.

Він передбачає ретельне вивчення об'єкта дослідження за допомогою спеціально організованого процесу.

Принцип об'єктивності вимагає комплексного підходу до вивчення явища, особливо до визначення його природи та різноманітних взаємозв'язків. Ми використовуємо інноваційні методи дослідження, використовуючи різні методи для отримання різноманітної та вичерпної інформації з різноманітних джерел.

Принцип об'єктивності визнає необхідність об'єктивного та надійного аналізу наукових даних. Наше дослідження зосереджено на зборі інформації, яка описує об'єкт дослідження, враховуючи також інші точки зору та розуміння проблеми.

Джерелом суспільних явищ і основою свідомості, відповідно до принципу ідеалізму, визнаються суспільні ідеї. Наше дослідження розглядає питання

сучасної практики та технології соціальної роботи, спрямованої на реінтеграцію ветеранів Збройних Сил України.

Посилаючись на системний принцип, ми можемо досліджувати явище в його фундаментальному контексті та зв'язки між об'єктом і його оточенням.

Наше дослідження зосереджено на концепції цілісності, яка формує наше сприйняття від початку до кінця. Отже, зростання кількості технологій, які використовуються для полегшення реінтеграції ветеранів ЗСУ, безпосередньо пов'язане з розвитком та вдосконаленням соціальної політики.

Ми застосовуємо принцип повноти, який передбачає детальне вивчення всіх сторін досліджуваного об'єкта з урахуванням взаємодії та взаємовпливу різноманітних його властивостей.

Принцип системності, також відомий як системний підхід, передбачає розділення зовнішніх і внутрішніх аспектів фізичних систем, визначення їх природи і проявів, показ різних сторін об'єкта, виділення форми і змісту [13, с. 45].

Цей принцип призначений для переходу від опису явищ до їх інтерпретації, до перевірки цілісності системи та встановлення правильних.

Реалізація цих принципів можлива лише за допомогою загальнологічних методів, таких як діалектичний, історичний, систематичний, абстрактний, індуктивний, а також аналітичний і синтетичний.

Іншим важливим прийомом є абстрагування, яке передбачає творчий вибір цікавих ознак у дослідженні та відкидання несуттєвих.

Орієнтовний відбір другорядних ознак і надбань дає змогу глибше зрозуміти аспекти соціальної роботи, пов'язані з процесом реінтеграції українських ветеранів. Крім абстрактного методу ми використовуємо також індуктивний метод.

Індукція, характерна для наукового дослідження, дозволяє мисленню перейти від часткового знання фактів до загального знання законів. Цей метод передбачає виявлення загальних закономірностей на основі як існуючих знань, так і знань, отриманих за допомогою абстракції. Індукція орієнтована на

визначення основних напрямків дослідження та отримання загального уявлення про проблематику роботи.

Суть дедуктивного міркування полягає в отриманні надійного знання за умови, що це знання вже є в його передумовах. Процес аналізу передбачає поділ об'єкта дослідження на складові, аспекти, тенденції розвитку та методи дослідження для самостійного аналізу. Для формулювання висновків використовується метод синтезу.

Процес синтезу полягає в об'єднанні даних, отриманих під час аналізу, в єдине ціле, що є, по суті, одним і тим же явищем. Завдяки використанню загальнонаукових положень і теоретичних методів предмет і об'єкт праці можна розглядати як цілісне суспільне явище, розкриваючи його сутність і визначальні ознаки. Для підтвердження теоретичних гіпотез ми використовуємо спеціальні методи, такі як опитування та аналіз документів.

Таким чином, впровадження цих принципів і методів дослідження сприятиме усвідомленню основних складових соціальної роботи з реінтеграції ветеранів Збройних Сил України. Результати цього дослідження можуть бути використані для розробки ефективних програм навчання соціальних працівників.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ЗСУ

2.1. Нормативно-правові засади соціальної роботи з ветеранами ЗСУ

Нормативно-правове забезпечення соціальної роботи з ветеранами Збройних Сил України (ЗСУ) представляє собою складну систему законодавчих актів, спрямованих на забезпечення їхнього соціального захисту та реінтеграції в цивільне життя. На сьогоднішній день, хоча і існує значна кількість нормативних документів, система соціальної реінтеграції ветеранів залишається недостатньо розробленою.

Нормативно-правові засади соціальної роботи з ветеранами ЗСУ формувалися поступово з моменту російської агресії у 2014 році. На той час, основним законодавчим актом, що спрямовувався на соціально-правовий захист ветеранів, був Закон України від 22.10.1993 № 3551 – XII «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Цей закон визначав основні принципи державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та надавав їм та членам їх сімей комплекс державних соціально-правових гарантій [6].

Державна увага переважно спрямована на надання соціальних пільг, переваг та гарантій учасникам бойових дій. Проте більшість цих заходів мають компенсаторний характер і не сприяють повноцінній реінтеграції ветеранів у цивільне життя. Надані державою пільги здебільшого обмежуються матеріальною підтримкою та медичною допомогою, не враховуючи інших аспектів соціального захисту [35, с. 49].

Важливо враховувати, що ветерани війни — це не лише герої та патріоти, але й люди, які потребують психологічної та соціальної підтримки. Участь у бойових діях може суттєво змінити їхнє сприйняття світу та цінностей, що ускладнює процес адаптації до цивільного життя.

Часто ветерани стикаються зі зниженням активності, втратою інтересу до соціального життя та розвитком посттравматичного стресового розладу через недостатню увагу суспільства та держави до їхніх проблем. Тому необхідно розглядати не лише компенсаторні заходи, а й створення механізмів психологічної та соціальної підтримки, спрямованих на повноцінну реінтеграцію ветеранів у суспільство.

Актуальність аналізу чинної військово-соціальної нормативно-правової бази є очевидною. Згідно з Концепцією Державної цільової програми соціальної і професійної адаптації військовослужбовців, які підлягають звільненню, у період до 2017 року, соціальна адаптація звільнених осіб з військової служби визначена як складний та тривалий суспільний процес. Цей процес передбачає освоєння норм і правил нового соціального середовища, пристосування до нових умов і завершується реалізацією права на працю та достойні умови життя.

На сьогоднішній день існує більше сотні нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини в сфері соціального і правового захисту та реінтеграції ветеранів Збройних Сил України (ЗСУ). Ці акти можна класифікувати за такими напрямками впливу:

- Визначення статусу ЗСУ та Нацгвардії: цільові закони регулюють діяльність Збройних Сил України та Національної гвардії (наприклад, Закон про Збройні Сили України, 2022, та Закон про Національну гвардію України, 2014) [21];
- Визначення статусу окремих категорій громадян, таких як ветерани та особи з інвалідністю; (Про соціальний захист інвалідів в Україні, 1991);
- Установлення заходів для поліпшення матеріального стану, наприклад, закони про поліпшення матеріального стану учасників бойових дій та осіб з інвалідністю від війни, 2018 [22];
- Встановлення порядку надання пільг, передбачених для ветеранів (наприклад, закон про порядок надання пільг за Законом «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», 2020) [9];

– Визначення порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій. (Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які виконували бойове (службове) завдання із захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в умовах безпосереднього зіткнення та вогневого контакту з військовими формуваннями інших держав і незаконними збройними формуваннями, 2020) [20];

– Встановлення порядку звільнення від сплати податків. (Кодекс законів про працю України, 2022) [11];

– Надання гарантій працевлаштування. (Податковий кодекс України, 2022).

Після огляду ряду законів та інших правових актів можна визначити, що основна частина нормативно-правового фундаменту, спрямованого на підтримку ветеранів АТО/ООС, була встановлена у період з 2016 по 2018 роки.

Не зважаючи на наявність численних нормативних актів і програм, що регулюють соціальну реінтеграцію військовослужбовців та членів їх сімей, їх виконання залишається недостатньо системним навіть на концептуальному рівні. Саме тому термін «соціальна реінтеграція» стає умовно-узагальненим поняттям, що охоплює сукупність відносин, пов'язаних з допомогою державними та недержавними структурами колишнім військовослужбовцям у реалізації їх права на професійну перепідготовку та працевлаштування.

На сьогоднішній день існує необхідність узагальнити та об'єднати різноманітні правові норми в один законодавчий акт, що би врегулював відповідну сферу суспільних відносин щодо соціальної реінтеграції ветеранів війни. Це дозволило б забезпечити системність та комплексність підходів до цього питання, а також ефективніше вирішувати завдання соціальної реінтеграції ветеранів у цивільне життя.

Основними провайдерами послуг для учасників бойових дій та членів їхніх сімей є наступні:

– Ветеранські хаби, які є мережею громадських організацій, надають різноманітні послуги, такі як юридична, психологічна допомога, допомога у

працевлаштуванні та започаткуванні власного бізнесу, послуги з реабілітації та організація дозвілля.

– Спілки ветеранів об'єднують ветеранів та їхніх родин для надання різноманітних видів спеціалізованих послуг.

– Центри соціальних служб надають соціальні послуги сім'ям, дітям та молоді, що перебувають у складних життєвих обставинах та потребують підтримки.

– Центри зайнятості консультують щодо працевлаштування та професійного самовизначення.

– Управління соціального захисту населення реалізує державну політику в галузі соціального забезпечення та надає допомогу у отриманні пільг, пенсій та інших виплат.

– Медичні заклади забезпечують медичні послуги та соціально-медичну підтримку.

– Центри безоплатної правової допомоги надають правову допомогу за рахунок державних та інших джерел.

– Громадські організації створюють і реалізують проєкти та програми для цільової аудиторії.

Залежно від потреб учасників бойових дій та їхніх родин соціальна підтримка може надаватись у формі різноманітних послуг (базових, комплексних, спеціалізованих) як окремими суб'єктами надання послуг, так і в співпраці з державними та громадськими організаціями, використовуючи мультидисциплінарний підхід [33, с.264].

2.2. Ветерани ЗСУ як об'єкт соціальної роботи

З початком війни в Україні, збільшилася кількість осіб, які опинилися в складних життєвих обставинах та потребують фахової допомоги. Одним з важливих об'єктів соціальної роботи стали учасники бойових дій, які мають специфічні потреби та вимоги, які потребують уваги та підтримки.

Учасники бойових дій –це особи, які брали участь у виконанні бойових завдань для захисту країни, незалежно від форми їхньої участі.

Згідно з результатами опитування, проведеного Українським ветеранським фондом, найбільша частина ветеранів виявилася військовослужбовцями Збройних Сил України та інших силових структур (НГУ, ДСНС, ДПСУ, НПУ, СБУ) — 31%, що свідчить про їхню основну професійну діяльність у цих сферах. Крім військової служби, ветерани також займаються розвитком власного бізнесу (16%), працюють у сферах інформаційних технологій (11%), будівництва (8%), логістики (7%) та інших галузях, таких як освіта, наука, охорона та безпека.

За результатами опитування можна стверджувати, що ветерани ЗСУ представлені переважно чоловіками. Хоча частка жінок серед ветеранів зростає, вона залишається на рівні близько 10%. Відомо також, що серед ветеранів є представники різних вікових груп, але основна частка – молоді люди працездатного віку від 30 до 45 років [35, с. 47].

Таким чином, ветеран війни може бути чоловіком або жінкою, молодим або середнього віку, займаючись різноманітними видами діяльності, проте спільним для більшості є відданість захисту Батьківщини та дух волонтеризму чи служби на користь держави. Важливим є аналіз реінтеграції цих осіб до цивільного життя [4, с. 12].

Реінтеграція — це процес адаптації окремих осіб або груп, які опинилися в особливих соціальних, політичних або економічних умовах, що ускладнюють або перешкоджають їхній повноцінній участі у суспільному житті держави. Цей процес передбачає різноманітну підтримку в здобутті соціального статусу, яка забезпечується законодавством держави.

Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, що виконують функції забезпечення оборони держави, а також учасники бойових дій, отримують необхідну допомогу та підтримку в процесі реінтеграції.

Відповідно до принципів, визначених у Законі України «Про соціальні послуги», складні життєві обставини можуть виникнути з числа таких факторів, як невиліковна хвороба, інвалідність, безробіття, недостатність матеріальних ресурсів, домашнє насильство, ухилення від батьківських обов'язків, покоління, що залишилося без опіки внаслідок військових дій, терористичних актів, збройних конфліктів, а також тимчасової окупації та інших подібних ситуацій.

Учасники та учасниці бойових дій мають право на ряд пільг та допомогу, яка включає безкоштовну медичну допомогу, реабілітацію, підтримку в отриманні житла, освіти, пенсій, соціальних виплат тощо. Однак не завжди ці послуги доступні або ефективні, і не всі учасники готові звертатися за ними [34, с. 189].

Згідно з результатами віртуального опитування, проведеного Українським ветеранським фондом, найвищий пріоритет у ветеранів війни виявляється щодо надання допомоги родині, що відзначили 27% учасників опитування. Крім того, суттєва потреба виявлена у житловій допомозі (24%), правовій консультації (22%), психологічній підтримці (17%) та медичних послугах (15%). У той же час 23% респондентів вказали на відсутність необхідності у допомозі, що може свідчити про існування інших не передбачених потреб [4, с. 14].

Аналізуючи відповіді членів родин ветеранів та осіб, які належать до категорії членів родин захисників і захисниць України (включаючи сім'ї загиблих чи померлих захисників і захисниць України), виявлено, що найвищий попит на інформаційну та психологічну підтримку спостерігається серед родичів та близьких ветеранів російсько-української війни – відповідно 39% та 38%. Крім того, 21% висловили потребу у фінансовій допомозі, 20% – у юридичній консультації, 15% – у житловій підтримці.

Підсумовуючи, слід відзначити, що основною потребою ветеранів є забезпечення потреб їхніх рідних та близьких, яким особливо не вистачає психологічної та інформаційної підтримки, як показали результати опитування. На другому місці за важливістю, як для ветеранів, так і для їхніх родин, є

потреба в юридичній допомозі та допомозі з житлом. Тому є потреба розглянути та вдосконалити державні програми безкоштовної юридичної та інформаційно-консультаційної підтримки, зокрема, з урахуванням їхньої доступності та ефективності.

Окремої уваги вимагає аналіз державної політики у сфері житлового забезпечення військовослужбовців та ветеранів [4, с. 15].

Відповідно до статті 12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», учасники бойових дій, особи з інвалідністю та їм прирівняні мають право на безкоштовні ліки, протезування, санаторно-курортне лікування, знижку на користування житлом та комунальними послугами, а також поза конкурсом вступ до закладів вищої та фахової передвищої освіти. За даними Міністерства соціальної політики України, станом на 1 липня 2022 року, понад 60% ветеранів російсько-української війни отримують ці пільги.

За результатами опитування Українського ветеранського фонду, найбільш поширеними серед ветеранів є субсидії на житло (68%) та пенсії (20%), тоді як психологічну допомогу отримують 14%, а пільги на навчання скористалися 9%. У той же час, за даними Міністерства соціальної політики України, на 1 серпня 2022 року, понад 16 тисяч ветеранів ЗСУ стали внутрішньо переміщеними особами, що породжує питання про житло та субсидії на нього.

Окрім того, із опитування виявлено, що близько 12% опитаних членів родин ветеранів шукають допомогу з працевлаштуванням. Загалом, стає очевидним, що родинам ветеранів необхідна інформація про послуги психологічної підтримки та юридичну допомогу. Тому, для вирішення цих проблем, важливо підвищити усвідомленість про можливості отримання безкоштовної психологічної підтримки, зокрема через гарячу лінію Українського ветеранського фонду, та покращити доступ до інформації про пільгові програми та їх умови [4, с. 18].

Щодо потреби в працевлаштуванні та підтримці бізнесу, за даними Міністерства у справах ветеранів, станом на 1 січня 2022 року, майже 13 тисяч (12 789) ветеранів та членів їхніх родин зареєстровано як фізичні особи-підприємці або самозайняті особи. Більшість з них (50,4%) працюють у роздрібній торгівлі, 30,2% – у оптовій торгівлі, а 20,9% займаються операціями з нерухомим майном. Також значна частка ветеранів працює в сфері інформаційних технологій, зокрема, 18,9% надають інформаційні послуги, а 16,9% – займаються комп'ютерним програмуванням та консультуванням.

За результатами опитування Українського ветеранського фонду, більшість ветеранів планують повернутися до своїх попередніх місць роботи. Найпривабливішими сферами для них є сфера інформаційних технологій, власний бізнес, військова служба та сфера послуг. Щодо планів ветеранів у сфері ІТ, 74% з них планують повернутися в цю сферу, 74% також планують займатися власним бізнесом, а 69% мають намір продовжити кар'єру як військовослужбовці. Враховуючи, що багато ветеранів не мають чітких планів щодо повернення до роботи, важливо надавати підтримку для розвитку їхніх бізнесів, перекваліфікації та навчання у нових сферах. Також важливо створити сприятливі умови для реінтеграції та реабілітації ветеранів як у цивільному житті, так і на службі.

Щодо потреби в освіті, згідно зі статистикою, наданою Міністерством у справах ветеранів, у 2021 році 3328 ветеранів війни скористалися державною програмою з професійного (курсового) навчання. Серед навчальних напрямків, які вибрали ці ветерани, найпопулярніші були уроки водіння (2820 осіб), вивчення іноземних мов (198 осіб), навчання в сфері ІТ (86 ветеранів/ветеранок) і знання з менеджменту та управління (37 осіб).

Крім того, протягом навчального року 2021 – 2022 ветерани війни скористалися державною цільовою підтримкою для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової підготовки та вищої освіти. Кількість осіб, які отримали освіту «фаховий молодший бакалавр», склала 227 осіб, «бакалавр» – 10 219 осіб, і «магістр» – 24 особи. Діти ветеранів війни також скористалися

можливістю отримати освіту: «фаховий молодший бакалавр» – 3 463 особи, «бакалавр» – 7 257 осіб, і «магістр» – 305 осіб [4, с. 20].

У зв'язку з цим, настійно рекомендується розширити можливості доступу ветеранів до навчання на курсах перепідготовки та вдосконалення знань у вибраній сфері, а також створити сприятливі умови для військовослужбовців.

Щодо потреб в психологічній допомозі, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 року № 149 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів щодо надання соціальної та психологічної допомоги центрами соціально-психологічної реабілітації населення» (зі змінами), до сфери управління Міністерства у справах ветеранів входять п'ять центрів соціально-психологічної реабілітації населення, які фінансуються з державного бюджету. Міністерство виступає головним розпорядником бюджетних коштів та відповідальним виконавцем цієї бюджетної програми.

Аналіз виконання згаданої бюджетної програми з 2018 року показує, що бюджету на психологічну реабілітацію не вистачає для задоволення всіх потреб ветеранів, що виявляють більшу потребу, ніж можливості програми.

Ветерани війни та захисники потребують більш доступних можливостей психологічної реабілітації, ніж ті, що надає держава [4, с. 21].

2.3. Закордонний досвід соціальної роботи з реінтеграції ветеранів ЗСУ

Реінтеграція ветеранів війни є важливим аспектом соціальної роботи в багатьох країнах. У даному пункті розділу розглянуто приклади ефективних політик і практик підтримки ветеранського бізнесу у країнах, таких як Сполучені Штати Америки, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Канада, Хорватія та Австралія. Почнемо з аналізу політики та практик, спрямованих на підтримку реінтеграції ветеранів.

У Сполучених Штатах Америки налічується близько 19 мільйонів ветеранів, згідно з даними Міністерства справ ветеранів. З них, за даними Бюро статистики праці, близько 90% є чоловіками. Найбільша група ветеранів старше 60 років, що складає приблизно 35% від загальної кількості. У 2021 році ветерани мали нижчий рівень безробіття (4,4%) порівняно з не ветеранами (5,3%). Підприємства, що належать ветеранам, складають близько 5,9% (337 934) від загальної кількості підприємств, з загальним оборотом приблизно в 947,7 мільярдів доларів США, займаючи близько 3,9 мільйона працівників та маючи щорічні виплати заробітної плати на суму приблизно 177,7 мільярдів доларів [9].

У Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії ветераном вважається особа, яка пройшла службу принаймні один день у Збройних Силах або на морських судах торгового флоту, що брали участь у визначених військових операціях. За даними Міністерства оборони, у 2022 році у Великій Британії проживало 2 мільйони ветеранів Збройних Сил, а до 2028 року ця кількість очікується зменшитися до 1,6 мільйона. Проте передбачається, що частка працездатних ветеранів зросте з 37% у 2016 році до 44% до 2028 року, а також збільшиться відсоток ветеранів-жінок з 10% до 13%. Щорічно Збройні Сили покидає понад 14 тисяч людей, які отримують статус ветерана.

У Канаді, згідно з переписом населення 2021 року, виявлено 461 240 ветеранів. Приблизно третина з них є особами працездатного віку (від 25 до 54 років), а близько 41,8% – особами віком 65 років і старше. Ветерани становлять 1,5% від загальної кількості населення віком від 17 років і старше. У Канаді військові професії відкриті для жінок з 1989 року, що призвело до подвоєння кількості рекрутованих жінок.

У Хорватії проживає понад 500 тисяч ветеранів, що становить кожного десятого громадянина країни. Кількість офіційно зареєстрованих ветеранів продовжує зростати, і лише за період з березня 2020 року по листопад 2021 року їх кількість зросла на 3324 особи.

У Австралії державна ветеранська політика спрямована на підтримку колишніх військовослужбовців. За переписом населення 2021 року, близько півмільйона австралійців мають або мали досвід служби у Силах Оборони, з яких 84 865 – діючі члени, а 496 276 – колишні. Жінки становлять менш ніж кожну сьому частку від загальної кількості колишніх членів ADF [10, с. 16].

Наступним аспектом для розгляду є пільги, що надаються зазначеними країнами ветеранам у сфері охорони здоров'я та особливості медичного обслуговування.

У Сполучених Штатах Америки пільги надаються через Департамент у справах ветеранів (VA). Ці пільги включають широкий спектр медичних послуг, таких як профілактична, первинна та спеціалізована допомога, а також діагностичні, стаціонарні та амбулаторні послуги. Деякі можуть отримувати додаткові послуги, наприклад стоматологічну допомогу. Крім того, програма Health Care Benefits for Dependents (CHAMPVA) надає медичне обслуговування для родин ветеранів, включаючи дружин/чоловіків та дітей з інвалідністю, а також партнерів і дітей померлих ветеранів та військовослужбовців, які загинули під час служби [9].

Міністерство оборони у Великобританії спільно з дослідницькими центрами проводить наукові дослідження, де вивчається посттравматичний синдром серед військовослужбовців та ветеранів. Особлива увага приділяється аналізу статистичних даних про самогубства серед ветеранів, щоб встановити можливості надання підтримки. Крім цього, важливим компонентом системи охорони здоров'я для ветеранів є Альянс охорони здоров'я ветеранів. Цей альянс об'єднує 49 лікарень та швидких медичних служб у різних регіонах країни. Заклади цього альянсу працюють разом з більш ніж 100 фахівцями і використовують передові методи медичного обслуговування ветеранів. Наприклад, спільно з Національною службою охорони здоров'я, Королівський коледж лікарів загальної практики розробив схему акредитації для лікарів загальної практики з метою підготовки їх до кращого розуміння специфічних потреб ветеранів та їхніх сімей.

У Канаді велика увага приділяється підтримці ветеранів з інвалідністю. За даними Канадського опитування про інвалідність 2017 року, понад 240 000 ветеранів у країні мають одну чи більше інвалідностей. Більшість з них старшого віку. Близько чверті потребують допоміжних засобів, а 70% стикаються з болями, які обмежують їхню повсякденну діяльність. Фізіотерапія, масаж та консультування найбільш популярні серед медичних послуг для цієї групи. У рамках інклюзивного підходу до підтримки канадських ветеранів ключове значення має Програма незалежності ветеранів (The Veterans Independence Program), яка забезпечує щорічне неоподатковане фінансування послуг, таких як догляд за територією, прибирання, приготування їжі, медичні та допоміжні послуги, співпрацюючи з місцевими програмами для задоволення потреб ветеранів.

У системі охорони здоров'я Австралії ветеранам та колишнім військовослужбовцям надаються широкі медичні послуги. Це включає послуги загальних та спеціалізованих лікарів, фізіотерапію, ортопедію, догляд за зубами та зором, а також доступ до лікування в лікарнях. Програми підтримки також забезпечують субсидовані ліки та медичні прилади через спеціальні програми. Картки від Міністерства ветеранів Австралії надають доступ до безкоштовного або зниженого медичного обслуговування, ліків та транспорту, а також психічної підтримки [10, с. 18].

Щодо матеріально-соціальних пільг для ветеранів у різних країнах, загалом вони полягають у безпосередніх виплатах та звільненні від оподаткування. Ця практика широко поширена, в тому числі й в Україні. У той же час, українська система пільг для ветеранів відрізняється можливістю отримання земельних ділянок. У міжнародній практиці частіше зустрічається допомога ветеранам-безхатькам та тим, хто знаходиться у зоні ризику втрати житла. У США одним зі значущих інструментів фінансової підтримки є компенсація за інвалідністю. Ветерани з інвалідністю, пов'язаною зі службою, можуть отримувати щомісячну компенсацію від Департаменту у справах ветеранів (VA) від \$133 до понад \$3400. Розмір цієї компенсації залежить від

ступеня інвалідності та родинних обставин. Кредити на житло дозволяють ветеранам придбати або будувати житло за сприятливими умовами, зокрема, зі значною знижкою на страховий внесок РМІ. Багато штатів також надають ветеранам різноманітні пільги, включаючи безкоштовну освіту, працевлаштування та податкові пільги [9].

Тим часом у Сполученому Королівстві були вжиті заходи для поліпшення доступу до соціального житла для військовослужбовців та ветеранів, зокрема, зміни у законодавстві, щоб забезпечити житлом важкошкоджених військовослужбовців та ветеранів з нагальними житловими потребами. Відсоток бездомних серед колишніх військовослужбовців становив від 3% до 6%, але в Лондоні ця цифра зменшилася з 3% у 2017/2018 роках до 2% у 2018/2019 роках. Закон про скорочення бездомності 2017 року передбачає втручання житлових органів на ранній стадії та передачу інформації про ветеранів, які можуть стати бездомними, місцевим владним органам.

У Канаді існують фінансові програми для підтримки ветеранів, включаючи «Допомогу Збройних сил Канади», що є щомісячною виплатою, не оподатковуваною. Вона призначена для малозабезпечених ветеранів Збройних Сил Канади після програми реабілітації, які більше не отримують допомоги для компенсації втраченого доходу. Ця програма враховує доходи домогосподарства ветерана за формулою Статистичного управління Канади. Інші програми включають компенсацію втраченого доходу під час реабілітації, допомогу для вдів та сиріт, грошові виплати за хвороби або поранення від службових обов'язків.

У Австралії пенсії є основним джерелом фінансової підтримки для ветеранів та їхніх сімей. Щоб отримати пенсію, ветерани повинні відповідати певним умовам та мати військовий стаж. Розмір пенсії залежить від різних факторів, таких як дохід, майно та вид пенсії.

Система пенсійного забезпечення включає такі програми:

- пенсія за вислугу років для ветеранів з інвалідністю, яка надається ветеранам за віком або інвалідністю, а також їхнім партнерам, вдовам та вдівцям;

- компенсація за втратою працездатності для ветеранів, які отримали поранення або захворювання під час служби;

- пенсії вдовам/вдівцям війни для компенсації партнерам ветеранів, які загинули внаслідок служби;

- пенсії сиротам, які можуть надаватися дітям загиблих ветеранів.

У Хорватії також існує широка система підтримки для ветеранів, яка включає пільги для безробітних ветеранів, допомогу на відвідування, пріоритетний доступ до оренди комерційних приміщень та інші програми. Крім того, ветерани Хорватії мають право на отримання інклюзивних автомобілів та відшкодування витрат на їх переобладнання в залежності від рівня інвалідності [10, с. 20].

Державна підтримка ветеранів у сфері працевлаштування та бізнесу є ключовою.

У США існують програми, що сприяють розвитку ветеранського бізнесу, наприклад, «Boots to Business» (B2B), яка надає освіту та підтримку в рамках Програми допомоги переходу. Veterans Business Outreach Center (VBOC) також успішно допомагає у розвитку підприємництва для ветеранів.

Додатково, існують програми, як «National Veterans Small Business Week», що сприяють обміну досвідом. Для працевлаштування ветеранів функціонує Департамент праці, який керує федеральним трудовим законодавством та надає послуги через Службу працевлаштування та навчання ветеранів (VETS). VETS розслідує порушення законодавства та надає гранти штатним агентствам працевлаштування для підтримки ветеранів. Консультативний комітет сприяє в оцінці потреб ветеранів та співпраці з роботодавцями для поліпшення їхнього працевлаштування [9].

У Великобританії Міністерство Оборони співпрацює з Кар'єрним Перехідним Партнерством для надання фінансової підтримки ветеранам у

пошуках цивільної кар'єри. Ці партнери безкоштовно допомагають ветеранам знайти роботу протягом двох років після звільнення, сприяючи їхньому працевлаштуванню з роботодавцями, які цінують їхні навички. У 2018/19 році більшість ветеранів, що скористалися цією послугою, знайшли роботу протягом шести місяців.

У Великобританії є близько 340 000 малих підприємств, заснованих колишніми військовими. Популярні сфери для ветеранів-підприємців включають виробництво, торгівлю, науково-технічні послуги та будівництво.

У Канаді щороку звільняється близько 5 000 осіб зі збройних сил, більшість з яких молоді та дисципліновані. Це стимулює потребу у програмах розвитку ветеранського бізнесу. Наприклад, ініціатива «Coding for Veterans» надає навички комп'ютерного кодування. Програма «Операція Підприємець» допомагає колишнім військовослужбовцям відкривати власний бізнес через безкоштовні семінари та фінансування. Урядовий фонд добробуту ветеранів Канади також надає гранти для підтримки проєктів, спрямованих на поліпшення добробуту ветеранів.

Сили Оборони та Міністерство оборони Австралії впроваджують нові політики, щоб готувати ветеранів до переходу до цивільного життя та підтримувати їх після звільнення. Програма переходу Сил Оборони надає загальні та цільові програми для військовослужбовців, які включають у себе перехідний коучинг, семінари з підготовки до пошуку роботи та фінансові консультації. Після переходу ветерани отримують підтримку через телефонні дзвінки та опитування для коригування планів у разі змін обставин. Окрім загальних програм, існують ініціативи сприяння працевлаштуванню партнерів, які надають послуги з працевлаштування та професійної перекваліфікації.

У Хорватії уряд стимулює ветеранів до створення соціально-трудова кооперативів з метою розвитку бізнесу від 2015 року. У Хорватії від 2004 року діє програма підтримки ветеранів і дітей загиблих, ув'язнених або зниклих безвісти, яка спрямована на розвиток ветеранських кооперативів. За даними з 2004 по 2014 рік кількість таких кооперативів зросла з 10 до понад 550,

більшість з яких спеціалізується на рослинництві та виробництві харчових продуктів. Ветерани вважають кооперативи менш ризикованими у порівнянні з індивідуальним підприємництвом, оскільки вони користуються приватним капіталом та комерційними кредитами. Ці соціальні підприємства відіграють важливу роль у економіці країни, і близько третини всіх зареєстрованих кооперативів у Хорватії належать ветеранам. Держава надає фінансову підтримку через програми, спрямовані на підтримку самозайнятості та розвиток кооперативів, такі як програма Мікроінвестиційних позик та підтримка самозайнятості безробітних хорватських ветеранів [10, с. 23].

РОЗДІЛ 3

ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РЕІНТЕГРАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ЗСУ

3.1. Сучасний стан соціальної роботи з реінтеграції ветеранів ЗСУ

Сучасна практика соціальної роботи з військовослужбовцями та їхніми сім'ями використовує різноманітні методи, включаючи як первинні, так і вторинні підходи. Первинні методи включають індивідуальну, сімейну та групову терапію, тоді як вторинні – планування, консультування та супровід. Основними процедурами сучасної соціальної роботи з цією категорією осіб є соціальна профілактика, реабілітація та підтримка [3].

Після лікування в медичних установах військовослужбовці часто стикаються з необхідністю відновлення своєї функціональності. Фізична реабілітація після отриманих поранень може вимагати тривалого періоду від 1 – 2 місяців до 5 – 6 місяців або більше. Основна мета такої реабілітації полягає в відновленні організму після періоду гострих станів та часто допомагає уникнути первинної інвалідності чи запобігає подальшому погіршенню стану. Наслідки поранень та тривала іммобілізація з обмеженням руху можуть спричинити атрофію та ослаблення м'язів, формування контрактур, що обмежують можливість повноцінного руху. Це важлива задача, без якої повернення військовослужбовця до повсякденного життя може бути ускладненим [32].

Більшість сучасних центрів реабілітації для військовослужбовців, які брали участь в АТО, розташовані на базі госпіталів та лікарень. Вони знаходяться у Львові, Луцьку, Києві, Черкасах, Миколаєві та інших містах України. Завдяки допомозі експертів та волонтерів з-за кордону, в сучасних центрах встановлено новітніші системи реабілітації, такі як ерготерапія (відновлення втрачених рухових навичок у побуті), кінезотерапія (метод лікування рухом та навантаженнями), зали ЛФК з тренажерами та інші [32].

Згідно з постановою уряду України, кожен працюючий українець має право на проходження після стаціонарного лікування оплачуваного курсу реабілітації безкоштовно.

У сучасній Україні існує відчутна необхідність у впровадженні повноцінної та ефективної психологічної реабілітації воїнів. Державна підтримка у цьому плані знаходиться на рівні скоріш елементарних кроків, пропонуючи психологічну допомогу для ветеранів ЗСУ лише в двох випадках: під час перебування у військовому госпіталі після поранення та за рекомендацією сімейного лікаря. Відтак, велика кількість військових, що повертаються до мирного життя, залишаються без належного періоду адаптації, що стає причиною їх психічного та емоційного виснаження, нічних кошмарів та зниження можливостей для звичайного функціонування. Внаслідок цього їхні історії життя добігають кінця під знаком повного розчарування у своєму оточенні, що може стати початком нової хвилі «втраченого покоління». Лікар Комаровський наводить вражаючі дані, за якими 90% консультацій, які він надає щоденно, стосуються саме психологічних проблем, хоча він спеціалізується на педіатрії.

У зв'язку з цим держава активно працює над створенням реєстру фахівців, які здійснюватимуть психологічну підтримку. Крім того, волонтери активно залучаються до проведення психологічної реабілітації. Від початку війни в інтернеті з'явилася безліч пабліків, що надають допомогу у формі онлайн-консультацій, анонімно та безкоштовно [34, с. 232].

Один із таких проектів – MARTA (Mental Adaptation and Rehabilitation Tools and Analysis – інструменти психологічної адаптації та реабілітації та їх аналіз), розроблений спеціально для захисників та членів їхніх родин. Цей проект надає можливість користувачам самостійно оцінити свій психічний стан та отримати поради щодо його покращення [25].

У сфері реабілітації в Україні набули поширення кабінети інтерактивної реабілітації Irex, які використовують канадську методику. Цей метод передбачає проведення реабілітаційних заходів у формі ігор, таких як футбол,

волейбол та парашут. Під час цих занять пацієнт відображається на екрані як учасник спортивної гри, де за виконання правильних рухів нараховуються бали. Система імітує рухи, що допомагає людині повернути собі в пам'ять способи функціонування своїх рук та ніг. Гра допомагає відволіктися від болю та сприяє розвитку рухових навичок.

З 2015 року реалізується проєкт «Ігри героїв», спрямований на фізкультурно-спортивну реабілітацію ветеранів української армії після отриманих важких поранень. З 2023 року було запущено онлайн-тренування для ветеранів та організовано їх участь у міжнародних змаганнях та обміні досвідом у штаб-квартирі НАТО. Головними напрямками проєкту є онлайн-тренування для ветеранів з важкими пораненнями та ампутаціями, міжнародні змагання та програма підготовки адаптивних тренерів з наступною сертифікацією [26].

У контексті реабілітації воїнів, які повертаються до мирного життя після досвіду бойових дій, наявні три основні аспекти, які потребують уваги:

1. Спрага за військовим способом життя та почуття провини перед загиблими товаришами.
2. Відчуття неприйняття соціумом та низька оцінка власного статусу.
3. Потреба у вираженні емоційного стану та пошуку підтримки у реабілітаційному процесі.

Інноваційним напрямком реабілітації в Україні для ветеранів війни стає дружня реабілітація. Цей підхід поєднує в собі соціальні та психологічні аспекти реабілітації, але відрізняється від традиційних методик тим, що надання допомоги здійснюється колишніми військовими, а не фахівцями з медичного середовища. Центри дружньої реабілітації створені не як лікарні, а як місця для взаємодії між ветеранами на рівних засадах, зі зрозумінням спільного досвіду та підтримки один одного. Ці центри працюють як офлайн, так і в онлайн-форматі, зокрема у соціальних мережах.

Ще одним важливим аспектом реабілітації є вплив війни на сімейне середовище воїна. Велике різноманіття наслідків війни виявляється у

психологічних та соціальних проявах членів сімей ветеранів. Однак українське суспільство не завжди готове швидко реагувати на ці наслідки. Зазвичай люди не звертаються за психологічною допомогою, але замість цього впадають у самоізоляцію та ігнорують свої внутрішні переживання. У такій ситуації надзвичайно важливою стає родинна підтримка та співпраця у відновленні після війни [32].

В Україні починають розвиватися програми соціального відновлення ветеранів разом з їхніми сім'ями. Ці програми надають можливість відпочити та відновитися в рекреаційних закладах протягом 7 – 10 днів. Крім того, вони передбачають супровід психологів та соціальних працівників, які допомагають у вирішенні складних емоційних та соціальних проблем, що виникають у процесі відновлення після війни [2, с.60].

В сучасній психологічній практиці дедалі частіше застосовується каністерапія як метод реабілітації для осіб, які повертаються до мирного життя після військових подій. Цей підхід передбачає використання спеціально навчених собак для лікування. Психотерапевти, за допомогою дресирування, використовують собак як терапевтів, які можуть допомогти пацієнтам подолати депресію та інші психологічні проблеми. Методи терапії різноманітні: від тимчасового проживання собаки у домі військовослужбовця до проведення прогулянок та ігор з твариною. Тривалість цього виду реабілітації зазвичай становить близько року. Окрім собак, для реабілітації військових також використовуються коні та навіть бджоли. Верхова їзда на коні відволікає та допомагає забути про травматичні військові досвіди, тоді як сон біля бджолиного вулика знімає стрес та сприяє заспокоєнню [32].

Повернення ветеранів до цивільного життя в Україні часто супроводжується складнощами бюрократичного характеру. Особа, яка має досвід бойових дій, змушена вирішувати питання щодо оформлення документів учасника війни, пошуку роботи та інтеграції у суспільство. Уряд активно працює над розробкою програм підтримки військовослужбовців з метою сприяти їхній реінтеграції у цивільне життя. Зараз у країні діє значна кількість

безкоштовних соціальних центрів і груп, які спрямовані на підтримку ветеранів. Робота в групах, де колишні військові спільно навчаються соціальним навичкам, розвивають інші аспекти особистості та відновлюють здорові комунікаційні зв'язки, є важливим етапом їхньої реабілітації.

Освітня реабілітація ветеранів військових дій стає однією з ключових складових їхньої успішної адаптації до цивільного життя. Після довготривалої відсутності з робочого середовища, ветерани часто стикаються з труднощами у знаходженні роботи, а також втрачають професійні навички через період віддаленості від професійної діяльності та можливі травми. Особливо важливою стає можливість отримати нові навички та здібності, що підтримується співпрацею Міністерства у справах ветеранів з понад 30 вишами для забезпечення можливостей здобуття цивільної кваліфікації ветеранами.

Український уряд активно підтримує розвиток ветеранського підприємництва, пропонуючи менторські програми та надаючи фінансову підтримку через різні грантові ініціативи. Окрім того, існують безліч курсів та освітніх програм, доступних онлайн, які дозволяють ветеранам розвивати свої навички безкоштовно, що сприяє їхній успішній реінтеграції у суспільство.

Сучасна соціальна робота з ветеранами орієнтується на індивідуальний підхід та використання різноманітних методів, таких як соціально-психологічні тренінги. Ці тренінги допомагають ветеранам змінити свої підходи до життя, розвивають їхні комунікативні здібності та допомагають подолати стрес, що є важливим у їхній соціальній та професійній адаптації.

Таким чином, розвиток освітніх та бізнесових програм для ветеранів, спрямованих на підвищення їхньої кваліфікації та підтримку у власному бізнесі, а також індивідуальний підхід у проведенні соціальних програм, відіграють важливу роль у забезпеченні успішної реабілітації та реінтеграції ветеранів в українське суспільство [1, с. 14].

3.2. Напрямки оптимізації розвитку соціальної роботи з реінтеграції ветеранів ЗСУ

Для подальшого розвитку соціальної роботи з реінтеграції ветеранів Збройних Сил України важливо враховувати інтегративний підхід, залучаючи соціальних працівників та соціальних педагогів. Незважаючи на наявність деяких науково-практичних розробок у цій сфері, проблема розробленості залишається актуальною, вимагаючи більш ефективного підходу [16, с. 42].

Оптимізація можлива за умови розширення послуг у державній мережі соціальних служб, створення альтернативних центрів та навчання фахівців у військовому середовищі [15, с. 69].

Рекомендації щодо оптимізації були сформульовані на основі висновків фокус-групи, організованої Українським ветеранським фондом, яка вислухала проблеми ветеранів та їх потреби у реінтеграції:

1. Забезпечення доступу ветеранів до послуг реабілітації за кордоном, що передбачає створення механізмів, що дозволять військовим, які повернулися з військових дій, отримувати якісне медичне обслуговування та реабілітацію у спеціалізованих закладах за кордоном. Це означає встановлення чітких процедур для отримання доступу до цих послуг, визначення критеріїв відбору кандидатів, а також створення реєстру закладів, які надають такі послуги. Чіткі процедури допоможуть уникнути будь-яких непорозумінь у процесі організації та надання медичної допомоги та реабілітації ветеранам за кордоном. Такий підхід сприятиме ефективній та оперативній реабілітації ветеранів та покращить їхнє фізичне та психічне здоров'я.

2. Створення пільгових програм штучного запліднення для жінок-ветеранів, які втратили репродуктивну функцію внаслідок поранень. Ця програма має включати в себе не лише фінансову підтримку для процедур штучного запліднення, але й доступ до висококваліфікованої медичної допомоги та психологічної підтримки. Важливо забезпечити жінкам-ветеранам доступ до сучасних методів репродуктивної медицини та високоякісної медичної допомоги для збереження їхнього здоров'я та можливості

материнства. Створення таких пільгових програм є важливим кроком у забезпеченні повноцінного життя та можливостей для жінок-ветеранів, які постраждали внаслідок військових подій [10].

3. Організація психологічної підтримки для ветеранів та їх партнерів у парах у спеціалізованих центрах. Ці центри мають бути місцями, де ветерани та їх партнери можуть звернутися за підтримкою, консультаціями та терапією.

Ці заклади можуть надавати індивідуальні консультації з психологами, групові терапевтичні сесії, психологічні тренінги та різноманітні програми психологічної підтримки. Під час проведення психологічних сесій для пар ветеранів та їх партнерів, акцент робиться на підтримці взаєморозуміння, розвитку емоційної зв'язку та роботі над спільними проблемами. Такі сесії можуть включати в себе спільні вправи, дискусії та рольові ігри, спрямовані на покращення взаєморозуміння та підтримки в парі.

Такі центри можуть стати важливими місцями для ветеранів та їх сімей, де вони можуть отримати не лише психологічну допомогу, але і підтримку спільноти та розвиток нових соціальних зв'язків [28, с. 34].

4. Впровадження офіційних послуг супроводу ветеранів у процесі отримання пільг спрямоване на забезпечення прозорості, ефективності та мінімізації корупційних ризиків у цьому процесі. Ця ініціатива передбачає створення спеціалізованих служб, які будуть надавати кваліфіковану допомогу ветеранам під час оформлення пільг. Офіційні послуги супроводу можуть включати в себе консультації та допомогу ветеранам у зборі необхідних документів, відправленні їх до відповідних органів, вирішенні правових питань, що виникають під час процедури отримання пільг. Крім того, ці послуги можуть включати моніторинг процесу оформлення пільг і взаємодію з відповідними установами для забезпечення швидкого та ефективного рішення питань ветеранів. Це також сприятиме покращенню довіри ветеранів до державних установ та підвищенню їх соціального захисту [13, с. 144].

5. Посилення інформаційних кампаній про пільги для ветеранів та їх родин є важливим елементом соціальної підтримки цієї групи людей, особливо

в регіонах з віддаленими місцевостями. Це означає розробку та реалізацію різноманітних заходів, спрямованих на інформування ветеранів про їх права та можливості отримання соціальних пільг та послуг. Ці заходи можуть включати в себе проведення зустрічей, семінарів, тренінгів та консультаційних послуг для ветеранів та їх родин, під час яких їм пояснюються їхні права, доступні соціальні пільги та способи отримання ними. Крім того, можна використовувати різноманітні засоби комунікації для поширення інформації про пільги для ветеранів. Також важливо враховувати можливості доступу до інформації для людей з обмеженими можливостями, що може вимагати використання різних форматів та каналів комунікації [16, с. 43].

6. Вимоги до обов'язкової адаптації робочих місць для ветеранів з інвалідністю. Робочі приміщення повинні бути доступними для ветеранів з різними видами інвалідності. Спеціальне обладнання, таке як регульовані столи, ергономічні крісла та доступ до спеціальних комп'ютерних програм або технічних пристроїв, також є важливим для полегшення роботи людей з інвалідністю.

Крім того, не менш важлива є підтримка з боку колективу. Створення сприятливого середовища, де колеги розуміють особливості інвалідності та готові надавати підтримку та допомогу у вирішенні трудових завдань, сприяє взаєморозумінню та підвищує продуктивність роботи.

Психологічна підтримка також є необхідною складовою. Забезпечення можливості отримання психологічної підтримки та консультацій допомагає ветеранам з інвалідністю впоратися зі стресом та адаптуватися до нових умов праці. Додатково, проведення навчань та інформаційних заходів для персоналу про особливості роботи з ветеранами з інвалідністю та навички ненасильницького спілкування сприяє підвищенню свідомості та розумінню проблем цієї категорії працівників. Такі заходи спрямовані на створення сприятливого середовища для праці ветеранів з інвалідністю, де вони можуть проявляти свої здібності та внести вагомий внесок у трудову діяльність [29, с. 35].

7. Створення робочих місць для ветеранів та надання преференцій підприємствам, що їх наймають, є ключовими для підтримки соціальної реінтеграції ветеранів у цивільне життя. Ці заходи спрямовані на забезпечення ветеранам сприятливих умов у сфері працевлаштування, підвищення їхнього економічного статусу та покращення загального рівня їхнього благополуччя.

На державному рівні можуть бути ухвалені законодавчі акти, що передбачають обов'язкове резервування певного відсотка робочих місць для ветеранів у державному, муніципальному та комерційному секторах. Це може включати в себе встановлення квот для ветеранів у вакансіях, підтримку програм стажування та навчання для них, а також надання пільгових умов для компаній, що наймають ветеранів.

Державні пільги для підприємств, які залучають ветеранів, можуть включати податкові пільги, фінансову підтримку на створення спеціальних програм працевлаштування для них, а також надання преференційних умов для отримання державних замовлень або концесійних угод.

Заохочення створення робочих місць для ветеранів не лише сприяє їхньому соціальному інтегруванню, а й сприяє вирішенню економічних та соціальних проблем у суспільстві, забезпечуючи стабільність та підвищення загального рівня зайнятості [16, с. 7].

8. Надання пільгового кредитування для ветеранів, які бажають відкрити власну справу, є важливим кроком у сприянні їхньому самостійному підприємницькому розвитку та економічній самодостатності. Ця ініціатива спрямована на зменшення фінансових бар'єрів перед ветеранами, що хочуть реалізувати свої бізнес-ідеї, та на стимулювання їхнього підприємницького потенціалу.

Пільгове кредитування може включати в себе ряд пільгових умов, таких як низький відсотковий кредит, зменшення адміністративних та фінансових бар'єрів для отримання кредиту, відстрочка погашення кредиту або можливість гнучких графіків погашення.

Ця програма може бути спрямована на підтримку різноманітних сфер підприємницької діяльності, включаючи розвиток малих та середніх підприємств, стартапів, сільського господарства, туризму, послуг та інших галузей. Дана програма може стати важливим інструментом у впровадженні соціальних заходів, спрямованих на підтримку ветеранів та їхньої реінтеграції в цивільне життя [14, с. 29].

9. Розширення можливостей для підвищення кваліфікації та перекваліфікації ветеранів є ключовим аспектом їхньої успішної реінтеграції в цивільне життя. Це означає створення умов для набуття нових навичок, здобуття нових знань та отримання кваліфікацій, які дозволять їм знайти роботу або розпочати нову кар'єру після військової служби.

Одним зі способів реалізації цієї мети є організація навчальних курсів, семінарів та тренінгів з різних сфер, які відповідають потребам ринку праці. Крім того, важливою складовою є створення можливостей для стажування та практики для ветеранів у підприємствах та організаціях. Це дозволить їм отримати практичний досвід роботи в конкретній галузі та підвищити їхню конкурентоспроможність на ринку праці. Важливо забезпечити ветеранів доступом до програм підтримки та фінансування для навчання та перекваліфікації. Це може включати в себе стипендіальні програми, гранти для оплати навчання, пільгові кредити або інші форми фінансової підтримки.

В цілому, розширення можливостей для підвищення кваліфікації та перекваліфікації ветеранів є важливим кроком у забезпеченні їхньої успішної реінтеграції в цивільне життя та підтримці їхнього подальшого розвитку та самореалізації [28, с. 52].

10. Встановлення законом опції відтермінування обов'язкової реєстрації в Центрі зайнятості для ветеранів, які звільняються зі служби, є важливим кроком у створенні сприятливих умов для їхньої успішної реінтеграції в цивільне життя. Основна мета цієї опції — надати ветеранам можливість адаптуватися до нових умов та знаходити стабільність після завершення військової служби.

Відтермінування обов'язкової реєстрації в Центрі зайнятості дозволить ветеранам мати додатковий період часу для розгляду своїх можливостей, знаходження відповідної роботи або підготовки до пошуку робочого місця. Це також дозволить їм уникнути непотрібного тиску або стресу, пов'язаного з необхідністю негайної реєстрації в Центрі зайнятості.

Законодавче закріплення цієї опції створить правову базу для захисту прав ветеранів та забезпечення їхнього гідного статусу у суспільстві. Це буде сприяти більш успішній реінтеграції ветеранів у цивільне життя та покращенню їхнього соціально-економічного становища [10, с. 40].

11. Навчання працівників центрів зайнятості та установ соціального захисту особливостям роботи з ветеранами є важливою складовою підтримки ветеранів та їхньої успішної реінтеграції в цивільне життя. Це навчання передбачає ознайомлення працівників з особливостями та потребами цієї групи людей, а також з методами та стратегіями спілкування з ними.

Це включає знайомство з військовим досвідом, розуміння соціальних потреб, вивчення ефективних методів спілкування та психологічної підтримки, а також інформування про доступні програми та послуги.

Навчання працівників центрів зайнятості та установ соціального захисту є ключовим елементом забезпечення ефективної підтримки ветеранів та виконання їхніх потреб у процесі реінтеграції в громаду та ринок праці [6, с. 16].

Ці рекомендації спрямовані на покращення якості життя ветеранів та підтримку їхньої соціальної реінтеграції.

ВИСНОВКИ

У зв'язку з триваючим російським вторгненням на територію України зростає кількість військовослужбовців, які повертаються до цивільного життя через поранення, інвалідність або припинення служби.

Програми реінтеграції для ветеранів стикаються з багатьма аспектами, включаючи пристосування до цивільного життя, психологічну реабілітацію та працевлаштування.

Дослідження психосоціальних аспектів реінтеграції ветеранів показують необхідність ефективних програм та підходів у цій сфері. Методологія наукового дослідження використовує інноваційні методи та комплексний підхід. Зростаюче безробіття серед ветеранів вимагає створення сприятливих умов для працевлаштування. Розвиток ветеранського підприємництва може бути одним із шляхів реінтеграції, але потребує подальшого дослідження та підтримки.

Учасники бойових дій потребують психологічної, інформаційної та юридичної підтримки, а також допомоги у працевлаштуванні та отриманні освіти. Державні пільги для ветеранів, включаючи медичну допомогу та навчання, є важливими, але потребують додаткового удосконалення. За результатами аналізу політик та практик інших країн можна визначити оптимальні шляхи сприяння реінтеграції ветеранів в українське суспільство.

Розвиток освітніх та бізнесових програм, а також індивідуальний підхід у проведенні соціальних програм, грають важливу роль у успішній реабілітації та реінтеграції ветеранів в українське суспільство. Сучасна соціальна робота з військовослужбовцями та їх сім'ями в Україні використовує широкий спектр методів, включаючи індивідуальну, сімейну та групову терапію, а також фізичну реабілітацію. Інноваційні підходи, такі як каністерапія та використання тварин, допомагають ветеранам подолати стрес та психологічні проблеми.

Підтримка сімей ветеранів, включаючи відпочинок та супровід психологів, є важливою складовою успішної реабілітації. Уряд України активно

розвиває програми для підтримки ветеранського підприємництва та реабілітації, зокрема шляхом надання фінансової підтримки та доступу до освітніх програм.

Освітня реабілітація ветеранів є ключовою для їхньої успішної адаптації до цивільного життя. Важливість індивідуального підходу та застосування соціально-психологічних тренінгів відображається в ефективності соціальної роботи з ветеранами. Незважаючи на бюрократичні складнощі, уряд України зосереджується на розробці програм для підтримки та реінтеграції ветеранів у суспільство. Розвиток ветеранського підприємництва та надання доступу до освітніх ресурсів є важливими елементами цієї стратегії.

У підсумку, сучасна соціальна робота з ветеранами в Україні спрямована на їхню успішну реабілітацію та реінтеграцію в суспільство, враховуючи їхні потреби та використовуючи інноваційні підходи.

Відтак, за результатами вторинної обробки інформації наукових досліджень, нам вдалося підтвердити гіпотезу дослідження – «Передбачається, що ефективна соціальна робота з реінтеграції ветеранів Збройних Сил України сприятиме покращенню їхнього соціального статусу та інтеграції в громадське життя.»

Зокрема, аналіз досліджень показав, що програми реабілітації та соціальної підтримки ветеранів, які втратили здоров'я або стикнулися з психологічними труднощами внаслідок військових подій, дійсно сприяють їхній успішній адаптації та інтеграції у суспільство. Такі програми забезпечують не лише медичну та психологічну допомогу, а й надають можливості для фізичної реабілітації, соціальної адаптації та професійної реінтеграції. В результаті, ветерани мають більше шансів отримати підтримку, відновити свій соціальний статус та знайти своє місце в громадському житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз системи соціального захисту ветеранів та військовослужбовців / Національного фонду на підтримку демократії. ГО «Юридична сотня». 2022. 141 с. URL: <https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/2022-Bila-kniga.pdf> (дата звернення: 02.03.24).
2. Аналіз системи державної підтримки ветеранів та їх родин в Україні. ГО «Юридична сотня». 2019. 105 с. URL: <https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/Bila-Knyga-Legal100.pdf> (дата звернення: 22.03.24).
3. Бабенко Я. Як отримати послуги з психологічної реабілітації ветеранам війни, військовослужбовцям та членам їхніх сімей? URL: <https://www.hsa.org.ua/lectors/babenko-yana/articles/iak-otrimati-poslugi-z-psixologichnoyi-reabilitaciyi-veteranam-viini-viiskovosluzbovciam-ta-clenam-yixnix-simej>. (дата звернення: 10.03.2024).
4. Губашов Д. Портрет ветерана російсько-української війни 2014 – 2022 рр. URL: https://veteranfund.com.ua/analytics/portret_veterana/ (дата звернення: 11.04.2024).
5. Гульбс О., Кобець О. Соціально-психологічна реабілітація учасників бойових дій. *Психологічний електронний журнал*. 2021. №7. С. 100–106. URL: <https://doi.org/10.31499/2617-2100.7.2021.237166>. (дата звернення: 08.04.2024).
6. Гест А., Панайоту О., Піссарідіс Х., Черіба Н. Реінтеграція ветеранів АТО та ООС. 2022. 72 с. URL: https://api.scoreforpeace.org/storage/pdfs/REP_DGEUkr21_VetsReport_FIN_UKR.pdf. (дата звернення: 29.02.2024).
7. Джигун Л., Берегова Н., Главацька Н. Особливості та сучасний стан психологічної реабілітації військовослужбовців після проходження служби в умовах бойових дій. *Психологічний електронний журнал*. 2021. № 2. С. 57–73. URL: <https://doi.org/10.31891/PT-2021-2-6>. (дата звернення: 13.03.2024).
8. Захаріна Т. Реінтеграційний потенціал ветеранів як чинник успішної їх реінтеграції в соціум. *Social Work and Education*. 2023. №. 3. С. 263

– 275. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/30739> (дата звернення: 03.03.24).

9. Калмикова Н. Як у США дбають про своїх ветеранів і чого може навчитися Україна. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/04/21/699365/> (дата звернення: 07.03.24).

10. Кіріллова Ю., Зновяк В., Казанська А., Ткалич М. Потреби ветеранів. *Український ветеранський фонд*. 2023. URL: <https://veteranfund.com.ua/analytics/needs-of-veterans-2023/> (дата звернення: 28.04.24).

11. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971р. № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 1971. № 50. Ст. 375.

12. Коленіченко Т. І. Методологічні принципи соціальної реінтеграції ветеранів війни. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. Чернігів, 2022. №17. С. 230 – 233. URL: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/56/58>. (дата звернення: 02.03.24).

13. Коленіченко Т. І., Акименко Ю. Ф., Петрик О. Л., Вербицька А. В. Соціальний супровід ветеранів АТО / ООС у процесі їх реінтеграції та адаптації до умов сучасного соціуму : метод. рекомендації. Київ : Гнозис, 2021. 160 с. URL: <https://ifsa.kiev.ua/vidannya/metodichn-rekomendacz-soczalnij-suprovvd-veteranv-ato/oos-u-proczes-x-rentegracz-ta-adaptacz-do-umov-suchasnogo-soczumu.html>. (дата звернення: 12.04.24).

14. Кузнецов, С. М., Шевчук, О. В. Формування інноваційної моделі розвитку малих та середніх підприємств в Україні. *Економіка та держава*. 2018. №12. С. 55 – 59.

15. Логвінова. О., Рассказова. О. Соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми сім'ями в умовах тривалого конфлікту на сході України. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. № 2(7). С. 61 – 71. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/soc_robota_soc_osvita/2021_2/9.pdf (дата звернення: 20.04.24).

16. Метт Кінселла, Волкан Арас. Соціальна реінтеграція ветеранів в Україні. *Підсумковий аналітичний звіт*. 2023. 44 с. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/2024-01/veterans-social_reintegration_ukr.pdf (дата звернення: 23.02.24).

17. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755 – VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 13 – 14. № 15 – 16. № 17. Ст.112.

18. Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби у зв'язку з реформуванням Збройних сил України, та членів їх сімей : Закон України від 15.06.2004 р. № 1763 – IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 36. Ст.444.

19. Про затвердження Порядку виплати грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення деяким категоріям осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2016 р. № 719. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.03.24).

20. Про затвердження Порядку надання та позбавлення статусу учасника бойових дій осіб, які виконували бойове (службове) завдання із захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України в умовах безпосереднього зіткнення та вогневого контакту з військовими формуваннями інших держав і незаконними збройними формуваннями: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2020 р. № 203. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/203-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.03.24).

21. Про національну гвардію України : Закон України редакція від 13.03.2014 р. №: 876-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 17. Ст.594.

22. Про поліпшення матеріального становища учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни : Закон України від 16.03.2004 р. № 1603-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 25. Ст. 347.

23. Про порядок надання пільг, передбачених Законом України Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 лютого 1994 р. № 94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94-94-%D0%BF#Text> (дата звернення: 19.03.24).

24. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 р. № 3551-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. №45. Ст. 425.

25. Про проєкт MARTA. URL: <https://marta.mva.gov.ua/> (дата звернення: 10.03.2024).

26. Проєкт фізкультурно-спортивної реабілітації військових з пораненням Ігри Героїв. URL: <https://goh.com.ua/> (дата звернення: 15.04.2024).

27. Реінтеграція. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Реінтеграція> (дата звернення: 29.04.2024).

28. Реінтеграція ветеранів в Україні. Національне опитування ООН, 2022. URL: https://www.iom.int/sites/default/files/documents/2022-11/veterans-social_reintegration_ukr.pdf (дата звернення: 20.03.2024).

29. Реінтеграція ветеранів з інвалідністю : метод. посіб. / укл. : Соцька А., Олійник В., Гусак Н., Демко С., Головка Н., Чорнобровкіна В., Акименко Ю., Мельник Д., Сіренко Т., Лоюк І., Лялька Т. ; Програма розвитку ООН у співпраці з Міністерством у справах ветеранів України. Київ : [б. в.], 2022. 78 с.

30. Реінтеграція жінок-військовослужбовиць до цивільного життя. Національний інститут стратегічних досліджень, 2024. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/reintehratsiya-zhinok-viyskovosluzhbovyts-do-tsyvilnoho-zhyttya> (дата звернення: 20.04.24).

31. Соціальна реабілітація. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальна_реабілітація (дата звернення: 29.03.2024).

32. Сучасні види реабілітації для постраждалих від війни та ветеранів ЗСУ. URL: <https://www.enableme.com.ua/ua/topics> (дата звернення: 15.04.2024).

33. Денисюк О. М. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. / ред. кол. : О. В. Епель, Т. Л. Лях, І. В. Силантьєва. Ужгород : КУБГ, 2023. 420 с.

34. Файдюк О. В. Учасниці бойових дій як об'єкт соціальної роботи. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. Ужгород, 2022. № 2 (51). С. 188–191. URL: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2022.51.188-191>. (дата звернення: 08.04.2024).

35. Цимбалюк М., Жигайло Н. Психологічна адаптація до цивільного життя демобілізованих з лав ЗСУ та інших військових формувань. *Вісник Львівського університету. Серія : Психологічні науки*. Львів, 2023. № 16. С. 46–55. URL: <https://doi.org/10.30970/PS.2023.16.7>. (дата звернення: 13.03.2024).

36. IREX, VETERAN HUB. Програма реінтеграції ветеранів. Аналітичний звіт. 2021. URL: <https://www.irex.org/sites/default/files/Survey%20Methodology%20%E2%80%93%20Ukrainian.pdf> (дата звернення: 03.04.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

**Порівняння закордонного досвіду з реінтеграції ветеранів
[10, с. 23]**

КІЛЬКІСТЬ ВЕТЕРАНІВ В РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ					
Країна	Сполучені Штати Америки	Велика Британія	Канада	Австралія	Хорватія
Кількість ветеранів	Близько 19 мільйонів. З 90% чоловіків.	Проживало 2 мільйони в 2022 році, очікується зменшення до 1,6 мільйона до 2028 року.	461 240 згідно з переписом населення 2021 року.	Понад півмільйона мають або мали досвід служби у Силах Оборони.	Понад 500 тисяч, зростає на 3324 особи за період з березня 2020 року по листопад 2021 року.

Продовження Додатку А

ПІЛЬГИ ВЕТЕРАНАМ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТА МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ				
Країна	Сполучені Штати Америки	Велика Британія	Канада	Австралія
Пільги	Широкий спектр медичних послуг, включаючи профілактичну, первинну та спеціалізовану допомогу. Програма CHAMPVA для родин ветеранів.	Наукові дослідження МО з аналізу посттравматичного синдрому та самогубств серед ветеранів. Альянс охорони здоров'я.	Програма незалежності ветеранів, що надає неоподатковане фінансування для догляду та підтримки.	Широкий спектр медичних послуг, субсидовані ліки та медичні прилади. Картки Міністерства ветеранів для безкоштовного або зниженого обслуговування та психічної підтримки.

Продовження Додатку А

МАТЕРІАЛЬНО-СОЦІАЛЬНІ ПІЛЬГИ ДЛЯ ВЕТЕРАНІВ В РІЗНИХ КРАЇНАХ				
Країна	Сполучені Штати Америки	Велика Британія	Канада	Австралія
Безпосередні виплати	Компенсація за інвалідність від \$133 до понад \$3400 від Департаменту у справах ветеранів (VA).	Пенсії для інвалідів. Пенсії для удівців. Допомога на утримання дітей.	«Допомога Збройних сил Канади» щомісячна виплата.	Пенсії для ветеранів та їхніх сімей.
Звільнення від оподаткування	Так	–	Так	–
Допомога ветеранам – безхаткам	Наявна	Зміни у законодавстві для забезпечення житлом.	–	–
Компенсація за втратою працездатності	Так	–	–	–
Пенсії вдовам/вдівцям війни	–	Так	–	–

Продовження Додатку А

ПРОГРАМИ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ У СФЕРІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ТА БІЗНЕСУ У РІЗНИХ КРАЇНАХ	
Сполучені Штати Америки	Програма «Boots to Business» (B2B) для розвитку ветеранського бізнесу. Veterans Business Outreach Center (VBOC) для допомоги в розвитку підприємництва. «National Veterans Small Business Week» для обміну досвідом. Департамент праці та Служба працевлаштування та навчання ветеранів (VETS) для працевлаштування. Гранти штатним агентствам працевлаштування через VETS. Консультативний комітет для оцінки потреб ветеранів та співпраці з роботодавцями.
Велика Британія	Міністерство Оборони співпрацює з Кар'єрним Перехідним Партнерством для надання фінансової підтримки ветеранам у пошуках цивільної кар'єри. Безкоштовна допомога у працевлаштуванні протягом двох років після звільнення. Близько 340 000 малих підприємств, заснованих колишніми військовими.
Канада	Програма «Coding for Veterans» для навчання комп'ютерному кодуванню. Програма «Операція Підприємець» для допомоги відкрити власний бізнес. Гранти урядового фонду для підтримки проєктів, спрямованих на поліпшення добробуту ветеранів.
Австралія	Програма переходу Сил Оборони для готування до переходу до цивільного життя. Ініціативи сприяння працевлаштуванню партнерів для надання послуг з працевлаштування та перекваліфікації.
Хорватія	Державна підтримка ветеранських соціально-трудова кооперативів з метою розвитку бізнесу. Програми фінансової підтримки для розвитку кооперативів та самозайнятості хорватських ветеран

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Сльонзак Яна Едуардівна, студентка 4 курсу, форма навчання заочна, факультет соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», освітньо-професійна програма «соціальна робота», адреса електронної пошти: janasljonsak@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Соціальна робота з реінтеграції ветеранів ЗСУ» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Сльонзак Я.Е.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Широбокова О.О.